

Evolució històrica de la JOC a Mallorca (1959-1972)

JOAN JOSEP MATAS PASTOR¹

1. Introducció

Aquest article s'emmarca dins la línia proposada pel doctor Feliciano Montero García de la Universitat d'Alcalà d'Henares, en la que considera necessari recuperar el paper *tribunicio* exercit pels militants dels moviments especialitzats de l'Acció Catòlica a partir d'una òptica diocesana². Es tracta d'anar incorporant matisos a les línies generals que ens han marcat les anàlisis de caire estatal.

Per tant, el que nosaltres pretenem és dur a terme un estudi de l'evolució i la crisi de l'Acció Catòlica a Mallorca i, més concretament, la significació que assolí un moviment especialitzat com fou el de la Joventut Obrera Cristiana (JOC).

Cal assenyalar que a l'Estat espanyol ja s'han portat a terme alguns treballs en aquesta línia. Així doncs, cal destacar les tesis doctorals ja conclòses d'Enrique Berzal de la Rosa i de Francesc Martínez Hoyos sobre l'HOAC (Germandat Obrera d'Acció Catòlica) de Castella i Lleó i la JOC/F de Barcelona, respectivament³. En plena fase de realització es troba el treball de Jesús González de la Cruz sobre el paper jugat per l'acció catòlica obrera durant el franquisme i del que ens ofereix un esbós en el IV Encontre d'Investigadors del Franquisme celebrat a València els dies 17, 18 i 19 de novembre de 1999⁴.

Aquest article pretén analitzar la implantació i el desenvolupament de la JOC a la diòcesi de Mallorca, així com esbrinar quin fou el paper jugat pels moviments cristians en la lluita per la democràcia durant els darrers anys de la dictadura franquista. Per tal de dur-ho a terme hem tingut present una duplicitat de fonts: les escrites i les orals.

Pel que fa a les escrites s'han d'assenyalar per una banda la documentació interna de la JOC mallorquina i, per altra banda, tota la literatura que ha aparegut sobre el moviment sobretot a la premsa periòdica de l'època.

La font oral ha esdevingut imprescindible sobretot si tenim en compte que la localització dels arxius de l'associació està resultant molt difícil. Aquesta font ens ha servit per trobar documentació interna de la JOC de Mallorca en el que anomenem com a

---

¹ Membre del Grup d'Estudis de la Societat, la Cultura i la Política al món contemporani de la Universitat de les Illes Balears (UIB).

² Feliciano MONTERO GARCÍA: "La Iglesia española y la propuesta para una investigación diocesana", *XX Siglos*, 44, 2000, 20-28.

³ Francisco MARTÍNEZ HOYOS: *La JOC a Catalunya. Els senyals d'una església del demà (1947-1975)*, Barcelona, 2000.

⁴ Jesús GONZÁLEZ DE LA CRUZ: "Nacimiento de la acción católica obrera (1941-1947)", *Tiempos de silencio. Actas del IV Encuentro de Investigadores del Franquismo*, València, 1999, 346-351.

arxius personals. Ara bé, som plenament conscient que els testimonis orals han de ser contrastats amb les fonts escrites en la mesura que això sigui possible.

De totes maneres, abans d'entrar a l'anàlisi de la JOC a Mallorca ens serà molt útil abordar una precisió conceptual sobre els trets que caracteritzaren els moviments especialitzats de l'Acció Catòlica Espanyola.

Podem dir que són cinc els trets més importants dels moviments especialitzats de l'Acció Catòlica⁵. Vegem-ho. En primer lloc, val a dir que s'estructuraven per ambients d'acció, és a dir, obrers, mitjans independents –fonamentalment treballadors del petit comerç-, rurals i estudiants. El motiu d'aquesta especialització ambiental fou la necessitat que sentí l'Església catòlica espanyola de conquerir uns espais de sociabilització que abans estaven lluny dels seus objectius o pràcticament abandonats. Aquest interès és féu ben palès a finals del decenni dels quaranta quant l'Església pretenia dotar-se d'unes organitzacions que a curt o mitjà termini poguessin convertir-se en la base obrera i sindical de possibles partits demòcrata-cristians.

En segon lloc, l'estructura dels moviments especialitzats combinava la natural divisió eclesiàstica i una certa regionalització. Hem de tenir en compte que l'especialització dins l'Acció Catòlica sorgí en el si de les branques de l'Acció Catòlica general, com a una secció més. Per tant, els consells superiors de cada branca gaudien d'un secretariat de cada especialització. El transcórrer del temps féu que es convertissin en uns moviments autònoms i amb uns organismes propis. Quins són aquests organismes directius?. A nivell estatal, la Comissió nacional de cada especialització. De fet, aquesta estructura es reproduïa a nivell diocesà, creant-se l'anomenada Comissió diocesana. A finals del decenni dels cinquanta es crearen en el si dels moviments especialitzats les anomenades zones, amb la finalitat d'anomenar delegats estables –alliberats- que servissin de coordinació entre les diòcesis i la Comissió permanent. En el cas de la JOC i de la JOC/F es creà una zonificació per regions administratives sense seguir un criteri diocesà. Així doncs, aquests moviments a la nostra diòcesi s'enquadraren a la Zona Catalunya/Balears.

Un altre tret, el tercer, que definia molt clarament quin era el tarannà dels moviments especialitzats era el seu caràcter no jeràrquic o d'autonomia dels laïcs o seglars. Això implicava que el consiliari era un més del grup o de l'equip de militants i que el principi de submissió jeràrquica tan arrelat en el si de l'associacionisme catòlic fos eliminat. S'ha de dir que fou precisament el rebuig al principi de submissió jeràrquica el fet que, juntament amb altres, provocà els enfrontaments entre l'alta jerarquia eclesiàstica i els consiliaris dels moviments, i entre els primers i els militants més compromesos; això és el que la historiografia de l'Acció Catòlica ha anomenat com a "crisi" dels moviments especialitzats.

En quart lloc, la descentralització constituí la lògica operativa dels moviments especialitzats gràcies a l'aplicació d'un autèntic tarannà democràtic que fou ben palès en les decisions adoptades en cada moment. No podem parlar de consignes, sinó d'eines i instruments posats al servei de cada equip de militants que utilitzarien amb total llibertat. Entre aquests instruments caldria destacar l'enquesta com a mètode per a conèixer la

⁵ Joan MATAS PASTOR: "El moviment associatiu catòlic a Mallorca durant el franquisme: Acció Catòlica general i els moviments especialitzats (1936-1975)", *XIX Jornades d'Estudis Històrics Locals. El moviment associatiu a les Illes Balears*, Palma, 2001, 202-204.

realitat que ens envoltava. Podem dir que els equips de militants foren autèntiques escoles de praxis democràtica molt abans que aquesta s'instaurés a la vida política de l'Estat.

Finalment, les activitats realitzades pels moviments especialitzats tingueren una projecció clarament extra-parroquial, és a dir, que l'entorn dels militants era l'espai per a introduir-hi els principis evangèlics de compromís amb els més necessitats de la societat. Per tant, no foren moviments tancats en si mateixos, sinó amb una clara voluntat de projecció externa. Això, no cal dubtar-ho, suposava una forta pedrada a la línia de flotació de l'Acció Catòlica i de l'associacionisme catòlic tradicional pel que fa al seu caràcter parroquial. La pèrdua de la parroquialitat provocà greus tensions entre els moviments i la immensa majoria del clergat que es negava a acceptar aquesta nova situació.

2. La JOC espanyola i el comitè de la zona Catalunya-Balears

La història oficial dels moviments especialitzats va començar a finals de l'any 1947 quan a la revista *Ecclesia* es publicaren les normes generals per a l'especialització obrera de l'Acció Catòlica Espanyola⁶. Aquestes normes atribuïen el desenvolupament i el funcionament de les noves organitzacions especialitzades al conjunt de les quatre branques existents. D'aquesta manera es fraccionaven les activitats escameses per elles en el futur. Així doncs, es crearen la Joventut Obrera masculina d'Acció Catòlica, la Joventut Obrera femenina d'Acció Catòlica, la Germandat Obrera masculina d'Acció Catòlica i la Germandat Obrera femenina d'Acció Catòlica. Com podem observar es tractà d'una iniciativa jeràrquica que va suposar un reconeixement de la diversitat d'ambients dins de la unitat de l'Acció Catòlica Espanyola i un intent d'accedir a la classe obrera⁷.

Amb anterioritat a la publicació de les normes, concretament el 4 de maig de 1946, la Direcció central de l'Acció Catòlica Espanyola ja les havia promulgat. Aquest fet va permetre la constitució provisional a la diòcesi de Mallorca del Centre Interparroquial Especialitzat Obrer amb el nom de Germandat Obrera Masculina d'Acció Catòlica⁸.

Aquest centre fou constituït per un grup d'obers que es posaren en contacte amb Andreu Fornés Font –ferroviari-, aleshores vocal obrer del Consell diocesà dels homes d'Acció Catòlica i resident a la parròquia de La Soledat de Palma. El grup estava format pels membres següents: Ramon Gelabert Rotger –mosso- de la parròquia de Sant Miquel; Baptista Jordà Martí –guàrdia municipal- de El Molinar; Pau Valls Miró –argenter- de Sant Miquel; Victorino Martí –representant- de La Soledat; Antoni Mut –fuster- de La Soledat; Victoriano Rodríguez Clavell –ferroviari- de Santa Creu; i, finalment, Antoni Roca –cabrer- de La Soledat⁹. En el moment de la seva creació el centre comptava amb 155 afiliats. Segons la documentació trobada a la Casa de l'Església, quatre anys després –22 d'agost de 1950- el centre ja comptava amb la gens menyspreable xifra de 1.281 afiliats¹⁰.

⁶ *Ecclesia* fou l'òrgan d'expressió oficial de l'Acció Catòlica espanyola des de 1940 fins a la desaparició dels moviments especialitzats en els anys setanta.

⁷ Basilisa LÓPEZ GARCÍA: *Aproximación a la historia de la HOAC (1946-1981)*, Madrid, 1995, 31.

⁸ ACD (Arxiu de la Cúria Diocesana. Secció de l'Acció Catòlica. *Interparroquial Obreros* (131), "Constitució provisional del centre (11 juliol 1946), 1.

⁹ Idem anterior, "Carta dels iniciadors del centre al president del Consell diocesà dels homes d'Acció Catòlica, 18 de febrer de 1946", 1.

¹⁰ Idem anterior, "Relació d'afiliats i familiars", 22.

L'evolució dels moviments d'especialització obrera d'Acció Catòlica –adults i juvenils– varen rompre amb el catolicisme social tradicional espanyol de caràcter marcadament paternalista i enfrontat al moviment obrer, assumint perfectament els postulats obrers i evangèlics sense aparent contradicció¹¹. Precisament, el catolicisme social és un bon fil conductor per a l'anàlisi de l'evolució del catolicisme espanyol i la seva relació amb el franquisme, des de la plena identificació i la col·laboració fins a l'allunyament i l'oposició. Doncs bé, el procés de distanciament respecte del règim és abans social que polític. La denúncia de la insuficient política social del règim i de la insensibilitat social de les elits socials precedeix a l'oposició política de la militància catòlica. Ara bé, cal puntualitzar que dins el catolicisme social d'aquesta època coexisteixen un catolicisme social integrat políticament, és a dir, lleial a les institucions de la “democràcia orgànica”; i, d'altra banda, el catolicisme obrerista que parteix d'una crítica radical al paternalisme de la doctrina social de l'Església, i planteja la seva superació, acceptant parcialment la crítica marxista, i rompent per tant el tradicional antisocialisme del catolicisme social¹².

En aquest llarg recorregut que va des d'un rígid control jeràrquic fins a una vertadera autonomia seglar de l'associació es produïren una gran quantitat de tensions, malentesos, dimissions i problemes. Sens dubte, la primera tensió va tenir lloc a meitat del decenni dels cinquanta amb la transformació de la JOAC en JOC, aquesta darrera dirigida per joves treballadors. No podem oblidar que la JOAC s'havia creat oficialment dins l'Acció Catòlica general, sense homologar-la amb la JOC d'altres països europeus.

Les sigles JOAC, en lloc de JOC, es deuen al recel de la jerarquia espanyola davant un moviment de caràcter internacional com la JOC. Segons Tamayo Acosta, la JOC representava un perill per a la jerarquia perquè desmuntava els models i referències eclesials segons eren viscuts a l'Estat espanyol; i un perill per al govern perquè la JOC permetia entrar una força de conscienciació i educació integral dels joves obrers¹³.

Lligats a la Junta Tècnica Central de l'Acció Catòlica Espanyola s'havien creat els secretariats de cada especialització dins l'Acció Catòlica general, que en els anys cinquanta es transformaren en comissions nacionals de cada un dels moviments especialitzats de l'Acció Catòlica, és a dir, JOC, JOC/F, HOAC, HOAC/F, JEC, JEC/F, JIC, JIC/F, i JARC¹⁴. A cada una d'aquestes comissions es va tendir de cada cop més a una estructura federal, fet que explica la constitució dels comitès de zona. Així doncs, Catalunya i Balears quedaren enquadrades a la mateixa zona, essent la primera molt important per al desenvolupament de la JOC a Mallorca i Menorca¹⁵. Com veurem posteriorment, les relacions amb la JOC de Catalunya s'intensificaren a partir de 1967, coincidint amb

¹¹ Antonio MURCIA SANTOS: *Obreros y obispos en el franquismo*, Madrid, 1995, 40-41.

¹² Feliciano MONTERO GARCÍA: “El catolicismo social durante el franquismo”, *Sociedad y Utopía. Revista de Ciencias Sociales*, 7, 2001, 94.

¹³ Juan José TAMAYO ACOSTA: *Historia, pedagogía y teología de la JOC española*. Madrid, tesi doctoral inèdita, 19.

¹⁴ Joventut Obrera Cristiana, Joventut Obrera Cristiana Femenina, Germandat Obrera d'Acció Catòlica, Germandat Obrera d'Acció Catòlica Femenina, Joventut d'Estudiants Catòlics, Joventut d'Estudiants Catòlica Femenina, Joventut Independent Catòlica, Joventut Independent Catòlica Femenina i Joventut d'Acció Rural Catòlica.

¹⁵ No citem Eivissa perquè segons el testimoni de l'ex-militant Francesc Vera Mula no hi va haver implantació de la JOC a aquella diòcesi (Entrevista, 8 de novembre de 1999).

l'entrada en el Comitè de zona del mallorquí Francesc Vera Mula com a alliberat responsable de zona.

3. La JOC a Mallorca

La reconstrucció d'una cronologia de la JOC a la nostra diòcesi a través dels testimonis dels seus ex-militants ens planteja quatre hipòtesis a les que intentarem donar una resposta en el decurs de l'epígraf. De totes maneres hem de convenir que no són conclusions definitives ja que la investigació encara no està conclosa. Es tracta de quatre aportacions que els moviments cristians feren en la lluita per a la recuperació de les llibertats democràtiques en el nostre petit país¹⁶.

La primera hipòtesi gira entorn a la consideració de la JOC com a un instrument de formació i reflexió basats en una pedagogia activa que, per altra banda, constitueix la base de tota cultura política que es vulgui titllar de democràtica.

En segon lloc, la JOC i el seu mètode possibilitaren la creació i el desenvolupament de plataformes sindicals clandestines i la llavor inicial de l'incipient moviment veïnal.

En tercer lloc, voldríem destacar l'important paper que jugaren els militants de la JOC, bé com a membres del moviment o bé com a membres de plataformes sindicals, en la configuració de la celebració de la festa del Primer de Maig a la nostra illa.

I, finalment, en quart lloc, s'ha de destacar les campanyes de desprestigi del règim franquista que va engegar la JOC com a organització o alguns dels seus militants a títol individual.

Des del punt de vista metodològic, cal puntualitzar que esdevé del tot imprescindible establir unes etapes que ens permetin una millor observació de l'evolució d'aquest moviment apostòlic de joves. La majoria de les anàlisis realitzades sobre el moviment a altres indrets de l'Estat espanyol finalitzen amb l'anomenada crisi general de l'Acció Catòlica Espanyola esdevinguda entre els anys 1966 i 1968. És cert que la crisi suposà un punt d'inflexió molt important dins l'evolució de l'associacionisme catòlic a l'Estat Espanyol, però podem afirmar sense cap tibantor que aquests paràmetres no els podem aplicar al cas de la JOC de Mallorca ja que aquesta continuà la seva existència fins l'any 1972.

3.1. Els inicis de la JOC a Mallorca

En aquest apartat abracem des de 1959, any en què s'iniciaren els moviments especialitzats de joves a Mallorca, fins a l'any 1965 que coincidí amb l'acabament del Concili Vaticà II (1962-1965) i es plantejaren tota una sèrie de qüestions que desembocaren en l'anomenada crisi de l'Acció Catòlica.

L'any 1957, el Consell nacional de la Joventut d'Acció Catòlica Espanyola optà per la incorporació de la metodologia de la JOC a totes les associacions juvenils de l'Acció Catòlica¹⁷. Ens estam referint al mètode de "Revisió de Vida" que implicava la posta en

¹⁶ Enrique BERZAL DE LA ROSA: "Los movimientos vallisoletanos de apostolado seglar en la lucha por la democracia", *XX Siglos*, 44, 2000, 54.

¹⁷ Josep ESTELRICH COSTA: "Nota històrica sobre el laïcat a l'Església de Mallorca", *Publicacions de la Delegació d'Apostolat Seglar*, 1, Palma, 1998, 71.

escena d'una pedagogia activa. En què consisteix aquest mètode?. Es tracta d'una eina de treball que permet al jove obrer esbrinar quines són les seves aspiracions obreres i donar-hi una resposta seriosa. Per tant, consisteix en revisar –veure, jutjar i actuar– els fets simples de la vida quotidiana de l'obrer. A més de donar una solució als problemes plantejats, també aconsegueix la transformació de l'individu que posa en pràctica la metodologia i contribueix a la transformació de les persones afectades pel problema revisat¹⁸.

Un dels principals impulsors d'aquest canvi metodològic i d'estil de l'Acció Catòlica fou Mn. Josep Estelrich Costa (Sant Joan, 1922), que ocupà el càrrec de sots-consiliari dels joves de l'Acció Catòlica de Mallorca desde 1956 fins l'octubre de 1957, mes i any en el que va dimitir l'aleshores consiliari Miquel Amer Quetglas. Llavors Mn. Estelrich ocupà el càrrec de consiliari diocesà fins l'any 1965. La Memòria del curs 1957, llegida a la XVIII Assemblea diocesana dels joves d'Acció Catòlica de Mallorca ens indica el relleu de consiliari tal i com hem assenyalat. A més a més, s'apuntava cap a l'especialització quan entre les activitats realitzades durant l'esmentat curs s'hi proposà per encàrrec del Consell superior una enquesta sobre la preocupació dels joves en els diferents ambients, així com l'assistència d'un representant del Consell diocesà a les Jornades nacionals d'Apostolat Rural celebrades a Madrid de l'1 al 3 de novembre de 1957¹⁹.

Resultà capdal per a l'impuls de l'especialització a la nostra diòcesi, el fet que Mn. Josep Estelrich Costa fora el director de la Residència Sant Pere per a joves obrers i estudiants des de l'any 1959 fins a l'any 1969. Aquesta estava situada en el tercer pis del Seminari Vell i actual Casa de l'Església. Segons Mn. Estelrich, durant el mes de setembre de 1959 s'hi desenvoluparen tota una sèrie d'encontres i reunions de dirigents seglars i consiliaris dels joves de l'Acció Catòlica per tal de posar en funcionament la nova metodologia en tots els centres de la diòcesi, tal i com estava estipulat en els nous estatuts nacionals de l'Acció Catòlica Espanyola²⁰. Així doncs, esdevingueren fonamentals les Jornades diocesanes de dirigents que varen tenir lloc a l'esmentada residència els dies 25, 26 i 27 de setembre de 1959 i en la que varen participar-hi un total de quaranta joves representant a vint-i-set centres²¹.

La revista *Proa* (1946-1961), publicació mensual i òrgan d'expressió de la Unió diocesana dels joves i dels homes –des de l'any 1954- de l'Acció Catòlica de Mallorca, a partir del mes d'abril de l'any 1959 se'n féu ressò del canvi d'orientació abans esmentat. La necessitat de crear equips integrats per autèntics militants que fossin capaços de fer-se presents en els seus ambients era el que es reclamava des de diverses editorials i articles d'opinió apareguts a la revista. Sens dubte, els organismes diocesans de l'Acció Catòlica Espanyola i el bisbat de Mallorca tractaren de reproduir de forma mimètica les normatives i directrius marcades pels organismes estatals de l'entitat i la Conferència de Metropolitans.

Dos articles exposen la idea assenyalada en el paràgraf anterior. El primer d'ells es publicà el mes d'abril de l'any 1959 i l'altre es publicà el mes de juny del mateix any. Ambdós expressen amb prou eloqüència que per a que l'equip de militants funcioni

¹⁸ DDAA: *Fundamentos de la JOC*, Madrid, 1960, 83.

¹⁹ *Unión Diocesana de los Jóvenes de Acción Católica de Mallorca. Memoria del curso (1957)*, Palma, XVIII Assemblea diocesana, 9 febrer 1958, 3. Aquest document procedeix de l'arxiu personal de Mn. Josep Estelrich Costa.

²⁰ Entrevista a Mn Josep Estelrich Costa, 10 d'octubre de 1999.

²¹ *PROA*, 245, setembre 1959, "Ante las próximas Jornadas de Dirigentes", 1 i 7.

correctament ha d'estar integrat per membres capacitats i aptes per a ser-ho. Llavors s'assenyalen tres condicions fonamentals que ha de tenir un bon militant:

"...Una vida de gracia que haga sentir la responsabilidad apostólica hacia los demás. Que haga ver que aquí no se trata de salvar solamente nuestra alma y los demás allá que se pudran.

Una posibilidad personal de hacer vida de Equipo con los demás militantes.

*Una influencia sobre un ambiente determinado, sea de amistad, sea de trabajo, de deporte, de familia... es decir, tener un lugar determinado donde ejercer su acción apostólica en combinación con los compañeros del Equipo ..."*²².

L'article del mes de juny esdevé més interessant per a conèixer i analitzar quina havia de ser la projecció dels equips de militants, és a dir, els seus àmbits d'actuació. Pel seu interès citem alguns paràgrafs:

"...La proyección en el ambiente (...), es imprescindible que esté en contacto con la masa (...). ¡Ningún equipo sin un plan de actividad realizable, inmediato para el cual se esté preparado!. Que esto es un poco utópico y, por tanto, pocos equipos se podrán formar; no nos interesa. Donde no haga falta un equipo, que no se forme porque será montar una máquina que no servirá para nada y se oxidará y sus piezas se echarán a perder.

...El que de momento haya pocas actividades posibles de atender a base de equipos, es ya más discutible. En todas las parroquias y pueblos existe un crecido censo de feligreses que esperan que alguien les parta el pan del Reino de Dios y muchas veces, ¡qué lástima!, no encuentran quien se preocupe de una manera eficaz y total de ellos. Si nuestros muchachos, pongo por ejemplo, recibieran toda la actividad de un equipo entusiasta de jóvenes preparados, ilusionados, entegrados y sacrificados y que supieran ver la gran trascendencia de su apostolado, muy pocos bastarían para cambiar la faz de nuestras parroquias.

*Y lo mismo puede decirse de los ambientes de trabajo en fábricas, talleres, oficinas, colegios, centros deportivos (...). Un ambiente determinado para cada equipo, y un equipo para cada ambiente"*²³.

Després de dues jornades per a consiliaris –la primera a finals d'octubre i la segona el dia 9 de desembre de 1959- i dues per a militants –l'1 de novembre i el 13 de desembre de l'any 1959-, la Unió diocesana comptabilitzà la formació i el funcionament d'un total de

²² PROA, 240, abril 1959, "Las bases del equipo", 1.

²³ PROA, 242, juny 1959, "La proyección del equipo", 1 i 3.

18 equips de joves militants. D'aquests, onze pertanyien a parròquies de Palma –El Terreno, dos equips a Sant Jaume, Sant Miquel, Sant Nicolau, Sant Sebastià, Santa Catalina Tomàs, Santa Creu, Santíssima Trinitat i altres dos a l'Escola de Magisteri- i la resta distribuïts en els pobles següents: Felanitx, Lluçmajor, parròquia de Sant Josep de Manacor, Pollença, Sant Joan, Santa Maria i Sóller²⁴.

En aquest context de canvi metodològic a tota l'Acció Catòlica i de creixement pel que fa al nombre d'equips de militants, ens interessa concretar que va succeir amb la JOC de la nostra diòcesi. Per tal motiu hem recollit el testimoni de Mn. Pere Barceló que a principis dels anys seixanta fou consiliari del centre parroquial dels joves d'Acció Catòlica de Sant Miquel de Palma i, al mateix temps, primer consiliari diocesà de la JOC. Així doncs, comentà que a principis de l'any 1961 només tenia constància de l'existència de dos equips interparroquials de nou militants cada un a la seva parròquia, és a dir, Sant Miquel. En una entrevista concedida a la revista *Proa*, assenyala amb les paraules que a continuació esmentarem que la metodologia i la dinàmica dels moviments especialitzats encara han de consolidar-se:

"...Los primeros tanteos veo que van a cuajar. Falta caldear el ambiente. Se tiene quizás un falso concepto o un desconocimiento absoluto de lo que es el Movimiento. Me he alegrado al ver que el Sto. Padre haya visto con tanto interés el Congreso Nacional con 10.000 jóvenes obreros y nos duele que Mallorca no haya tenido ni un solo representante. El Sr. Obispo nos ha encargado iniciarlo, pero creo que no es, ni puede ser una cosa personal, es obra de todos, Consiliarios y militantes (...)"²⁵.

Un altre testimoni, el de l'ex-jocista Francesc Vera Mula, ens indica que a més del grup de la parròquia de Sant Miquel també s'havia constituït un grup a Lloseta, encapçalat per Guillem Coll i Pol –actual dirigent de CCOO- i integrat per un grup de joves sabaters, i un altre grup a la parròquia de Sant Matgí de Palma, situada a la barriada obrera de Santa Catalina²⁶.

El dia 28 de novembre de 1999 vaig poder assistir per invitació expressa de l'abans esmentat Francesc Vera a un encontre d'ex-militants de la JOC de Mallorca celebrat en el monestir de Santa Llúcia de Mancor. Com a resultat d'aquest encontre es redactà un document amb les més importants referències històriques del moviment. D'aquest esdevenen interessants les dades que a continuació exposarem²⁷.

L'any 1959, com a equips de joves obrers existien els grups de Palma, Inca, Lloseta, Lluçmajor i Sóller. L'any següent, 1960, es fundà el moviment de la JOC femenina amb grups a Palma i Felanitx, integrats per al.lotes empleades de la llar. En aquest mateix any, un grup de treballadors militants dels equips de la JOC de Sant Matgí i de Lloseta viatjaren a València per a participar en unes jornades de formació de militants. Podem dir que aquest fet es convertí en el primer contacte de joves obrers de la JOC de Mallorca amb militants de la península.

²⁴ *PROA*, 249, gener 1960, "Información. Consejo Diocesano de los Jóvenes", 2.

²⁵ *PROA*, 264, abril 1961, "Los Consiliarios hablan a los seglares", 3.

²⁶ Entrevista a Francesc Vera Mula, 22 d'octubre de 1999.

²⁷ DDAA. *La JOC a Mallorca. Referències històriques de 1959 a 1970*, inèdit, 8 pàgs.

L'any 1961 entraren en contacte i es reconegueren com a JOC, els grups de joves obrers de Sant Matgí, Establiments i Lloseta. Aquests començaren una relació amb un membre del grup parroquial de Lluçmajor. Fou molt important per a donar cohesió al moviment la celebració a Can Tàpara de Palma d'uns exercicis espirituals per a militants dels moviments especialitzats dels joves de l'Acció Catòlica. Aquests foren dirigits per Mauro Rubio, consiliari nacional de la Joventut d'Acció Catòlica espanyola i ex-consiliari nacional de la JOC.

L'any 1962, un grup de joves treballadors mallorquins participaren a unes jornades de formació de la JOC a Caldetes (Barcelona). Això va suposar el segon contacte de la JOC diocesana amb l'exterior i, sobretot, l'inici d'uns forts lligams amb la JOC de Catalunya que es consolidaran durant la segona meitat del decenni.

El mes de febrer de l'any 1963 visità Mallorca l'aleshores Responsable de Zona per la JOC de Catalunya Manuel Murcia. Cal dir que abans havia estat dirigent de la JOC a Barcelona i després serà militant sindicalista. Aquesta curta estada de Murcia a l'illa fou significativa ja que la JOC de l'illa començava a ser valorada pels responsables i dirigents del moviment. Dins aquest any i com a forma de convivència, els membres dels grups de la JOC de Mallorca realitzaren una excursió al Castell d'Alaró.

L'any 1964, la JOC de Mallorca es convidada per la direcció nacional al XVII Consell nacional a Barcelona i al *Rallye* Europeu a Estrasburg (França). Però la manca de recursos i d'una estructura organitzada coherent i sòlida impedeix la participació a aquests esdeveniments. Val a dir que el mes d'octubre d'aquest mateix any, un representant de la JOC, juntament amb els altres responsables d'altres moviments de la Joventut d'Acció Catòlica de Mallorca, participà a les XXXI Jornades nacionals de la Joventut de l'Acció Catòlica Espanyola celebrades a El Espinar de Segòvia. A la tornada d'aquestes jornades es prengué la decisió d'anomenar un cap dirigent i formar una Comissió diocesana de la JOC que assumís la conducció i la direcció del moviment a l'illa. Al cap davant de l'esmentada comissió s'hi va situar Francesc Vera Mula, malgrat que Josep Estelrich l'hagués avisat que gairebé no tindria recolçament de quasi cap element de la jerarquia eclesiàstica.

La idea anterior contrasta amb el manifest elaborat per l'equip de consiliaris de la Joventut d'Acció Catòlica de Mallorca com a conclusions de les IV Jornades diocesanes de consiliaris de la Joventut d'Acció Catòlica celebrades al monestir de Santa Llúcia del 3 fins al 6 de setembre de 1962. Una lectura atenta del manifest ens permet entreveure una acceptació plena de la nova metodologia de l'Acció Catòlica per part dels consiliaris, però al mateix temps observem els conflictes entre els sacerdots motivats pel rebuig per una part d'ells de la metodologia proposada pel Consell nacional de la branca:

*... Consideramos temerarias las afirmaciones de quienes por pura teoría, exclusivismo o desconocimiento, han criticado de forma destructiva y sin derecho a la defensa, un método adoptado en toda la Nación con el beneplácito de los Rvdmos. Metropolitanos, y las personas con misión jerárquica para la aplicación del mismo en la Diócesis...*²⁸.

²⁸ *Manifiesto del equipo de Consiliarios Diocesanos de JACE de Mallorca*, 6 setembre 1962, inèdit, 2. Aquest document pertany a l'arxiu personal de Mn. Josep Estelrich Costa.

Ara bé, tot apunta que es tractava d'una acceptació majoritàriament superficial, poc sentida i amb un to d'obligació, ja que els autors del manifest –Mn. Josep Estelrich Costa (consiliari diocesà de la JACE), Mn. Pere Barceló (consiliari diocesà de la JOC), Mn. Ferran Mir (consiliari diocesà de la JIC) i Mn. Joan Trias (consiliari diocesà d'Aspirants)-deixaven molt clar que eren els nous estatuts de l'Acció Catòlica Espanyola el mirall utilitzat per a redactar el manifest. Resultava sorprenent la declaració que feien sobre els principis dels moviments especialitzats i, més concretament, el paper atorgat als seglars que eren dotats d'un protagonisme i una autonomia mai vists fins aleshores:

... *Proclamamos que la Acción Católica es obra de seglars y que todo miembro encuadrado en ella y los consiliarios, deben saber exactamente su misión en la A.C. y obrar evitando interferencias y paternalismos y aceptando cada uno la responsabilidad concreta de su puesto definido en la Obra...*²⁹.

De totes maneres, ens assenyalen que el principal problema que es plantejà per al complet desenvolupament de la branca fou la manca de consiliaris parroquials preparats o que volguessin acceptar la responsabilitat i el sacrifici que suposava l'especialització en la metodologia activa³⁰.

Malgrat l'escassa participació jeràrquica, l'any 1964 s'inicià l'articulació diocesana del moviment. Així doncs, constatem l'existència de dos grups de la JOC –Lloseta i Establiments-, contactes amb un grup de Llucmajor i dos grups d'iniciació a les barriades obreres de Palma com són La Vileta i Els Hostalets. Per altra banda, la JOC femenina comptava amb els grups abans esmentats de Palma i Felanitx. Cal assenyalar que aquest mateix any començaren de forma sistemàtica les relacions de la JOC de Mallorca amb la de Catalunya com a àmbit natural de vincle. Per tal motiu, s'anaven rebent els butlletins, el diari i altres documents del moviment nacional, així com també s'assistia a les reunions de responsables diocesans i federals de la Zona, normalment realitzades a Barcelona.

Sobre les publicacions, val a dir que les Comissions Nacionals de la JOC i de la JOCF editaven, amb propòsits diferents, diverses publicacions que eren enviades des de Madrid a cada zona. La JOC masculina editava el diari *Juventud Obrera* (1957-1967/1976-1980), els butlletins bimestrals *Preadultos*, *Jóvenes* i *Aprendices* i un butlletí trimestral per a responsables de grup anomenat *Responsables*. Per la seva banda, la JOC femenina editava la revista mensual *Juventud y Trabajo* i els butlletins *Nuevos Horizontes* (trimestral, per a militants grans), *Jóvenes* (bimestral, per a militants de 18 a 21 anys), i *Juventud que empieza* (bimestral, per a militants de 14 a 18 anys). Eren publicacions conjuntes el *Boletín de Consiliarios* i la revista *Pastoral Misionera*³¹.

3.2. Desenvolupament i crisi de la JOC a Mallorca.

El ventall cronològic d'aquesta fase abraça des de 1965 fins a l'any 1972 en què la JOC de Mallorca quedà completament desarticulada com a moviment d'església. Aquesta

²⁹ Idem anterior, 1.

³⁰ Idem anterior, 4-5.

³¹ Francisco MARTÍNEZ HOYOS: *La JOC a Catalunya. Els senyals d'una església del demà (1947-1975)*, Barcelona, 2000, 149.

etapa es caracteritza per una intensificació de les relacions amb Catalunya a través del Comitè Federal de Zona i una desarticulació progressiva del moviment a partir de l'abandonament de molts militants que pensaven que ja havien cremat una etapa de la seva vida. Veurem com alguns d'ells foren els iniciadors de sindicats clandestins, de l'associacionisme veïnal i de les anomenades Plataformes Anticapitalistes. D'altres, desenganyats abandonaren completament la lluita obrera.

Vegem el desenvolupament de la JOC i de la JOC/F de Mallorca a partir d'aquests moments. Així doncs, el gener de 1965 un grup de militants de la JOC i JOC/F participaren a les Jornades de Dirigents i en el Congrés diocesà de la Joventut de l'Acció Catòlica de Mallorca a Can Tàpara. En aquells moments, la JOC de Mallorca comptava amb vuit grups entre pre-adults, joves, aprenents i iniciació.

Durant la Setmana Santa del mateix any, es realitzaren unes Jornades de Formació per a militants jocistes al monestir de Cura; aquestes comptaren amb la participació d'un membre de la JOC de Menorca i foren dirigides pel vice-president de la JOC espanyola, Antonio Luján i pel responsable de la Zona, Hilari Palacín. Val a dir que les jornades suposaren la consolidació de les relacions amb la JOC de Catalunya i amb la Comissió nacional. Així doncs, a l'arxiu personal de Francesc Lladó, ex-militant i membre de la Comissió diocesana, hem pogut trobar documentació referent a les jornades. Segons aquesta, a més dels abans esmentats hi actuaren les següents persones: Mn. Josep Estelrich Costa, com a consiliari; Francesc Vera Mula, Jaume Darder, Joaquim Medina "Chimi"³² i Francesc Lladó, com a membres de la Comissió diocesana; Josep Capó de Menorca, Jordi Sánchez (Residència Sant Pere), Jaume i Llorenç de Lloseta, com a militants joves; i, per últim, Miquel i Bernat de La Vileta, com a militants³³.

En aquestes jornades s'analitzaren amb profunditat els problemes que tenien els joves treballadors espanyols i mallorquins d'aquella època. Per això, s'utilitzà el mètode de Revisió de Vida. Així doncs, en primer lloc es detectaren els problemes de barri, de treball, de diversions i de família que tenien els joves treballadors mallorquins. Les conclusions d'aquest procés diagnòstic suposaren un cop molt fort a la línia de flotació de la política sindical, associativa i cultural juvenil del règim franquista. Els militants que participaren a les jornades varen concloure que existia un descontent amb el règim, però no volien assumir el compromís de lluitar per acabar amb les seves injustícies socials.

En segon lloc, s'analitzaren les causes de l'existència dels problemes diagnosticats. Segons els documents consultats, les causes més importants eren una manca de criteri i de formació dels joves davant la vida, una absència d'organització de la societat i, finalment, l'existència d'unes institucions que no complien la seva finalitat. Ja per acabar, el darrer pas que havien d'assolir els militants era el d'actuar per a l'eliminació de la manca de justícia que no permetia la realització de les aspiracions dels joves treballadors:

*No nos parece bien esta situación por estar insatisfechos.
No se encuentra en su ambiente. No le deja desarrollar su
personalidad. No está respetada nuestra dignidad de persona.*

³² Joaquín Medina havia estat militant de la JOC de Múrcia i, una vegada casat amb la militant jocista María del Carmen Alcázar, vingué a treballar a l'illa.

³³ Arxiu Personal de Francesc Lladó. "Cursillo JOC. Año 1965. Días 19, 20 y 21 de Marzo. Monasterio de Cura", mecanografiat. Voldria agrair al propietari de l'arxiu la seva col.laboració desinteressada.

*El obrero no está reconocido en la sociedad. La situación no nos deja desarrollar nuestras posibilidades. Nos impide desarrollar nuestras aspiraciones. Descubrimiento de una falta de justicia...*³⁴.

Posteriorment, durant el mes de juliol de l'any 1965, dos representants de la JOC i una de la JOC/F participaren en el XVIII Congrés nacional de la JOC i el IX de la JOC/F espanyola celebrats a Santiago de Compostel·la. A ambdós es varen aprovar les campanyes "Per un temps lliure al servei de la Joventut Treballadora" pels al·lots i "Amb el nostre treball també es construeix el món" per les al·lotes. De la primera, a l'arxiu personal de Francesc Lladó hem trobat un fulletó editat per la Comissió nacional³⁵. Els testimonis consultats ens han assenyalat que les campanyes eren realitzades per cada militant en el seu ambient de treball a través de les anomenades tècniques d'acció massiva³⁶. Per tant, els militants de la JOC així com també els de la resta de moviments especialitzats treballaven per a la conscienciació i la solució dels problemes de l'ambient en el qual es movien. En canvi, les associacions de l'Acció Catòlica general operaven per a l'enfortiment de la pròpia entitat.

El mes de setembre del mateix any, la JOC de Mallorca fou convidada a participar en el Consell federal de la JOC de Barcelona. La JOC a Barcelona, com a gran ciutat, estava estructurada en quatre federacions autònomes amb un cap diocesà com a coordinador. L'octubre es participà durant tres dies a les Jornades de Dirigents de la JOC de Catalunya i Balears celebrades a Parets (Barcelona).

L'any 1966, la JOC comptava amb tres grups a Palma –Sant Josep Obrer, Hostalets i Residència Sant Pere-, un a Establiments, Sa Vileta, Es Rafal i Llucmajor, dos a Lloseta i un grup de soldats que eren jocistes peninsulars que feien el servei militar a Palma. Entre tots els grups sumaven un total de 32 militants. Val a dir que també es tenia contacte amb grups de La Real, Son Sardina i Inca. Pel que feia a la JOC femenina, aquesta comptava amb dos grups a Palma, un a Felanitx i un altre a Lloseta; això feia un total de 24 militants. De totes maneres, dels centres que hem esmentat fins aleshores, el més estable i el que tingué una major continuïtat fou el de Lloseta. Segons Francesc Vera, el motiu de la seva estabilitat fou que sempre tenien recanvis de responsables de grup.

En aquests moments hem de fer esment d'un esdeveniment molt important que va permetre expressar-se públicament a la JOC de Mallorca com a representant de la joventut treballadora. Així doncs, el diumenge 14 de maig de l'any 1966, en el saló d'actes del Col·legi Sant Francesc de Palma s'organitzà un acte commemoratiu del LXXV aniversari de l'encíclica *Rerum Novarum* de Lleó XIII. La ponència "75 anys després de la *Rerum Novarum*", com a veu dels treballadors i del Comitè diocesà de la JOC a l'esdeveniment, fou exposada per l'abans esmentat Francesc Vera. Entre d'altres coses digué el que a continuació segueix:

...els obrers cristians entenem que l'adquisició de valors professionals no consisteix només en la capacitació del treballador com a element productiu, sinó també com a membre

³⁴ Idem anterior, 9.

³⁵ *Por un tiempo libre al servicio de la Juventud Trabajadora*, Madrid, 1964.

³⁶ *Técnicas y medios de acción masiva. Folletos jocistas*, Madrid, 1959.

del conjunt social al que pertany... en una paraula: l'obrer com a membre actiu del projecte vital i social de la seva classe... [per tal cosa] no és racional continuar la tutela que s'exerceix sobre el conjunt obrer; una tutela que, precisament per això, infantilitza, esterilitza i retarda a la classe obrera...³⁷.

En aquest acte commemoratiu també es desenvoluparen les ponències següents: Conrado Gil de Gómez (TOR), amb el tema "Els temps i els homes que prepararen la Rerum Novarum"; l'universitari Miquel Alenyar Fuster, amb el tema "Doctrina social de l'Església en matèria econòmica"; i, finalment, Mn. Josep Roig Ferrer –licenciat en Ciències Socials-, amb el tema "La Doctrina i l'acció social de l'Església"³⁸.

Durant l'any 1966 i per primer cop a la nostra diòcesi, es posà en funcionament la campanya de venda del calendari jocista per part dels militants. A l'evident caràcter propagandístic de l'activitat, s'ha d'afegir que també serveix a l'historiador per conèixer la implantació i la difusió del moviment en un moment i lloc determinat molt concret. Doncs bé, el document *Venta del Calendario Jocista 1966* ens indica que 32 militants de la JOC i JOC/F de Mallorca varen vendre cinc-cents calendaris repartits de la manera que a continuació exposem: 90 calendaris venuts per quatre militants en el Sagrat Cor de Palma; 90 calendaris venuts per tres militants a La Soledat; 40 calendaris venuts per dos militants a Lloseta; 20 calendaris venuts per quatre militants a La Vileta; 100 calendaris venuts per quatre militants a la parròquia de Sant Josep Obrer de Palma; 90 calendaris venuts per quatre militants a la parròquia de Sant Francesc de Paula; i, per últim, 70 calendaris venuts per onze militants a Felanitx³⁹.

En aquest mateix any, membres de la JOC i JOC/F de Mallorca assistiren als XIX i X Congrés nacional de la JOC i JOC/F a Àvila. Aquest fou important perquè fou el primer cop en què s'aprovà una campanya unitària i conjunta entre els dos moviments. Aquesta duia per títol "Afirmem la nostra personalitat a través del treball".

El mes de desembre de 1966, Francesc Vera Mula –membre del Comitè diocesà de la JOC de Mallorca- fou elegit Responsable de la JOC de la Zona de Catalunya i Balears i, per tant, membre del Comitè executiu de la JOC espanyola. Aquest nomenament esdevingué fonamental per a que els militants de la diòcesi de Mallorca fossin conscients de la seva pertinença a un moviment d'àmplia implantació geogràfica. L'esmentat Francesc Vera fou Responsable de la Zona Catalunya i Balears fins a finals de l'any 1970.

El 1967, a Àvila es celebraren els XX i XI Congrés nacional de la JOC i JOC/F respectivament, amb la participació de delegats de la JOC de Mallorca, i on el lema de la campanya pels dos moviments era "Solidaritat, factor de promoció humana". El mes de juliol del mateix any, una delegació de la JOC de Catalunya i Balears assistí a París a la celebració de la trobada de la joventut francesa anomenada *PARÍS-67*. Hi participaren uns cinquanta mil joves d'ambdós sexes, tant francesos com membres de diferents delegacions de tota Europa i d'altres continents. Aquests donaren a conèixer a l'opinió pública francesa i del món la seva realitat, les seves aspiracions i les seves lluites. I un mes després, l'agost

³⁷ Document procedent de l'arxiu personal de Francesc Vera Mula. Aquest ha estat cedit generosament pel propietari a l'autor de l'article.

³⁸ *Diario de Mallorca*, 4.272, 13 maig 1966, "El LXXXV aniversario de la Rerum Novarum", 7.

³⁹ Arxiu personal de Francesc Lladó. *Venta del Calendario Jocista 1966*, 1 quartilla mecanografiada.

de 1967, una altra delegació de jocistes representant a Catalunya i Balears acompanyaren a Brussel·les (Bèlgica) el sepeli del fundador de la JOC, Mn. Joseph Cardinj. Tal vegada, l'assistència i la difusió d'aquests dos esdeveniments fou l'inici de la conscienciació internacional dels militants de la JOC de Mallorca.

Aquest any es consolidaren definitivament les relacions entre la JOC de Catalunya i la de Balears, no només entre els dirigents seglars, sinó també entre els consiliaris. Per tal motiu, esdevé molt important l'abundant documentació cedida per Guillem Ramis Moneu, consiliari de la JOC de Mallorca entre 1966 i 1972. Així doncs, al seu arxiu personal hem trobat correspondència amb alguns consiliaris de diverses diòcesis catalanes. D'entre ells, cal destacar a José María de la Hoz, Salvador Bardulet i Jordi Bertrán. Aquest darrer fou el que precisament el convidà a participar en el treball de coordinació entre els consiliaris de la JOC de les diòcesis catalanes i balears:

Amic Guillem: Ahir va estar aquí a Barcelona en Paco, responsable de la JOC a Mallorca per assistir a una reunió de zona de la JOC de tota la regió de Catalunya i les illes. Doncs bé, ell em va parlar de tu. I es clar, ara perquè em coneixis a mi, em dic Jordi Bertrán, soc consiliari diocesà de la JOC a Barcelona i a la vegada m'encarrego de coordinar els altres consiliaris de la JOC dels altres bisbats, com consiliari regional. És per això que em poso en contacte amb tu. Vàrem estar parlant amb en Paco i ens va semblar que tu podries enllaçar com consiliari de Mallorca amb els altres consiliaris dels bisbats. M'explico. Els consiliaris diocesans de les diòcesis de Catalunya i illes ens trobem de tant en tant per fer equip i ajudar-nos en totes les dificultats que ens trobem. Però en aquesta reunió també hi assisteix un consiliari dels bisbats on encara no hi ha cap consiliari nomenat, per exemple Tortosa, Solsona i ara Mallorca, si et sembla que et pot interessar aquest tipus de treball en equip. Penso que aniria molt bé, perquè fins ara per part dels dirigents laics ja ho han fet pel seu compte. De Menorca ve el Sr. Josep Castell...⁴⁰.

A un document d'informació privada per a dirigents, la JOC de Catalunya i Balears exposà un problema molt punyent i que totes les diòcesis de l'Estat espanyol hagueren d'afrontar. Ens estam referint a la participació dels militants, bé a títol individual o bé com a JOC, a moviments o grups que propugnaven la justícia i la millora de les condicions de la classe obrera. En aquest cas es tractava de la participació de militants jocistes als anomenats Comitès d'Amnistia.

La resposta a aquesta qüestió fou clara i contundent. La JOC com a moviment podia i tenia el deure –conjuntament amb altres persones i moviments, malgrat no fossin cristians– de denunciar situacions on es vulneraven els drets fonamentals de la persona. Ara bé, s'havien de tenir en compte els aspectes que a continuació assenyalarem: conservar la pròpia personalitat del moviment JOC; no participar en cap interès de partit, tant en lo temporal

⁴⁰ Arxiu Personal de Guillem Ramis Moneu, "Carta de Jordi Bertrán a Guillem Ramis", Barcelona, 13 octubre 1966, 1 full mecanografiat.

com en l'ideològic; no s'havia de produir cap condició d'obligatorietat; no signar cap escrit en comú, doncs podia interpretar-se com a una fusió; i, finalment que cada grup redactàs el seu document⁴¹.

La qüestió del compromís temporal dels militants dels moviments especialitzats ens permet entrar de ple en l'anomenada crisi o ruptura d'aquests i, molt especialment, els obrers (JOC, JOC/F, HOAC i HOAC/F). En referència a l'esmentada crisi, la JOC de Mallorca elaborà un document emmarcat en el context de les respostes diocesanes als qüestionaris preparatoris de les VII Jornades nacionals de l'Acció Catòlica Espanyola (8-11 de juny de 1967). Aquestes suposaren la manifestació més evident de la ruptura entre els bisbes i els seglars sobre com s'havia de conduir l'Acció Catòlica. De les conclusions de les jornades podem extreure la idea que l'Acció Catòlica no tenia la darrera paraula sobre el seu futur perquè ja no comptava amb la confiança de la jerarquia⁴².

Pel seu interès reproduïrem de forma parcial els aspectes que ens han semblat més aclaridors d'aquesta complicada situació eclesiològica, tant a nivell estatal com diocesà⁴³. El document en qüestió fou signat –27 de maig de 1967– poc després de la reunió secreta a Àvila dels equips nacionals de JOC i JOC/F (22 i 23 d'abril) i decidir negociar els punts d'enfrontament amb els organismes centrals de l'Acció Catòlica Espanyola abans de rompre les relacions.

La reposta de la JOC de Mallorca s'articulà en dotze punts que aglutinaven quatre conceptes bàsics. En primer lloc, el concepte d'Església que ells veien ... *en el comunicado es más bien una Iglesia de Obispos y...seglares; y no una Iglesia formada por todo el pueblo de Dios, de acuerdo con la línea del Concilio. La Jerarquía no aparece como un servicio claro a la Iglesia, ..., sino más bien aparece en una línea de excesivo tutelaje que no permite desarrollarse adecuadamente en un sentido pleno de Iglesia ...* En segon lloc, la constatació de la minoria d'edat del militant seglar en el que ... *se le quita la responsabilidad de dirigir la organización, se le priva de elaborar los planes de trabajo y se les anula la personalidad ...* En tercer lloc, el paper dels consiliaris en els que ... *se les marca una acción que no es propia de ellos, sino de dirigentes (se clericalizan unos movimientos típicamente seglares) ...* I, en quart lloc, constaten la manca de diàleg amb el món ateu el qual es condemnat i consideren ple de contradiccions.

Després de la celebració de les VIII Jornades nacionals de l'Acció Catòlica Espanyola, la crisi entrà en un compàs d'espera en el qual es detectà una manca de diàleg real entre la jerarquia i els dirigents seglars. Alguns d'aquests darrers insistien en la necessitat d'abandonar l'estructura de màxima vinculació a la jerarquia i eren partidaris de la supressió dels lligams que feien de l'Acció Catòlica un apostolat gairebé clerical.

L'any 1968 fou un temps difícil per a la JOC de tot l'Estat espanyol. Varen tenir lloc dos congressos extraordinaris –les atípiques circumstàncies així ho aconsellaven–, un a Madrid en el mes de maig i l'altre a Segòvia en el mes de juny. Ambdós es feren quasi de

⁴¹ *Informació privada para dirigentes*, JOC Catalunya-Baleares, 25 desembre 1967, 3 fulls mecanografiats. El document està dipositat a l'arxiu personal de Guillem Ramis Moneñy.

⁴² Antonio MURCIA: *Obispos y obreros en el franquismo*, 448.

⁴³ *Respuesta al primer cuestionario de las VIII Jornadas Nacionales de Acción Católica*, JOC de Mallorca, 27 maig 1967, 1 fo mecanografiat. Aquest document procedeix de l'arxiu personal de Guillem Ramis Moneñy.

forma clandestina, no per por a les forces d'ordre públic, sinó més bé per por a la persecució que els caps de la jerarquia catòlica sotmetien als dirigents més compromesos de la JOC. Ara bé, per què es produí l'esmentada persecució?. Penso que, entre d'altres coses, fou pel concepte d'autoritat que emanava de la jerarquia, per la posició contrària de la JOC respecte als estatuts que la jerarquia pretenia imposar als moviments especialitzats i, finalment, per la posició que la JOC tenia respecte a la persona que aleshores dirigia la Comissió Episcopal d'Apostolat Seglar, José Guerra Campos.

Aquest ambient d'enfrontament entre els seglars i la jerarquia es deixa veure en una carta signada per 29 militants de la JOC i JOC/F de Mallorca dirigida al bisbe Rafel Álvarez Lara (23 de març de 1965 – 17 febrer de 1972)⁴⁴. En els seu primer paràgraf ja es veuen reflectides les intencions i els objectius d'aquest grup de militants cristians:

Ante la necesidad de presentar un testimonio unido de sacerdotes y seglares, nos hemos reunido un grupo de militantes cristianos, conscientes de nuestra responsabilidad de Iglesia, que nos exige manifestar en nuestra lucha por la consecución de un mundo mejor, nos encontramos frenados por la poca colaboración que recibimos del Clero y Jerarquía; quiénes frecuentemente dificultan nuestra labor social y cristiana, y condicionan además a los pocos sacerdotes con que contamos para llevarla a cabo y que son, con su testimonio, los que están más presentes en la realidad que vivimos.

De fet el que feien era denunciar uns fets que desaproven en la seva totalitat i exigeixen un canvi per a que la Doctrina Social de l'Església sigui complida. Per tant, el paper del sacerdot i del rector parroquial fou posat en entredit:

Vemos por parte del sacerdote una falta de integración con el pueblo, de la cual se desprenden una serie de consecuencias,....,graves, tales como una superioridad sobre la clase obrera,... . Creemos necesario que en los barrios humildes haya un sacerdocio pobre, con una pobreza inteligible para los hombres de hoy.

Resultan deplorables las homilias dominicales explicándonos más bien en forma de narración el paso de Cristo por la tierra;... cuando pensamos que las peronas que van al templo viven y sufren por unos problemas bien distintos a los que la Iglesia no da respuesta...

Señores: nosotros queremos una participación más auténtica en la vida parroquial. Para empezar: pedimos al párroco que se integre y conozca a sus feligreses;...

⁴⁴ Arxiu personal de Guillem Ramis Moneñy, "Al señor obispo de Mallorca", agost 1968, 3 fulls mecanografiats.

Nos duele comprobar como la Jerarquía y el Clero dificultan en muchas ocasiones la lucha de los que trabajamos por una mayor justicia social...

Com a conseqüència de la carta d'aquest grup de militants compromesos, el 3 de setembre de 1968 un grup de tres sacerdots que treballaven a l'apostolat obrer enviaren una carta al bisbe pregant-li un recolçament total a la tasca en la que s'havien compromès:

Som un grup de tres sacerdots, aficats de ple en el treball apostòlic entre els més pobres del nostre poble; per això després de madura reflexió i experiència ens veim forçats en consciència pel mateix Evangeli que volem viure i aportar als altres, a prendre una nova forma de vida que volem veure encoratjada i confirmada pel nostre pastor ja que en tot moment i ocasió tenim el deure i el dret de fer un treball d'Església.

Tots coneixem l'evolució de l'Església que en aquests últims temps es dedica a prendre formes noves, algunes profundament atrevides i innovadores, per ser sempre fidel a l'Evangeli i als homes d'avui. Tot el Concili ha estat presentat com un intent de donar resposta al nostre món concret, i totes les intervencions del Papa i de la Jerarquia segueixen en aquesta mateixa línia. Però no basten bones paraules; són fets –reguits per la paraula de Déu– el que el món necessita.

Tots també constatem la situació a Mallorca. Veiem que estam endarrerits en molts aspectes de la pastoral i que la resposta de la nostra Església és més bé sols d'anar fent, perquè falten encara les proves pràctiques d'haver-se posat al dia. Pel que respecta al món obrer constatem que –d'acord amb el document presentat per un grup de cristians obrers– manquen testimoniatges clars de la nostra Església respecte a una dedicació al món dels més pobres...

Per totes aquestes raons i per moltes altres que es poden resumir a voler ser fidels al món concret d'avui i a l'Evangeli, decidim posar-nos al treball manual. Cercarem, per tant, - guanyar-nos el pa amb el treball en la forma en que ho fa la gent que ens envolta, però estant sempre disposats a deixar aquest treball si la nostra dedicació a la comunitat cristiana ens demanés tot el nostre temps- no és aquest el cas actual i sembla que encara hi estem molt lluny ...⁴⁵.

Els membres de la JOC i JOC/F de Mallorca prengueren consciència definitiva de pertànyer a un moviment més ample quan el dia 30 de juny de l'any 1968 participaren a l'Encontre de Joventut Treballadora de Catalunya i Balears, organitzat per la JOC de la zona en el Palau de Montjuïc de Barcelona. Aquest acte fou considerat per molts militants

---

⁴⁵ Arxiu personal de Guillem Ramis Moneny, "Carta al nostre bisbe", 3 setembre 1968, 2 fulls mecanografiats.

com la primera reunió pública de grans dimensions celebrada a l'Estat espanyol després de la Guerra Civil. Així doncs, segons Francesc Mengod Bonet—militant de la JOC de Mallorca entre 1966 i 1972—, aquesta fou la seva primera activitat important en la que hi participaren uns quaranta mallorquins. Francesc Vera Mula assenyala que significà la consolidació de la JOC a Mallorca i suposà una obertura de nous espais de relació mai vists amb anterioritat, és a dir, en part es mitigaren els efectes de la insularitat.

Com a resultat de l'enquesta prèvia a l'encontre es féu públic l'anomenat *Manifiesto de la Juventud Trabajadora de Cataluña y Baleares*, des del que es feia una crida a totes les organitzacions obreres —sindicals, apostòliques o generals— per a que lluitassin per a l'obtenció d'una autèntica promoció dels drets de la classe obrera per sobre de qualsevol ideologia⁴⁶. Pel seu interès reproduïm el darrer paràgraf que apareix a la presentació del document:

*Somos muchos, pues, los jóvenes trabajadores que a través de la encuesta, contestada con toda sinceridad y honradez, hemos opinado y hemos expuesto nuestras inquietudes, nuestros afanes, nuestras dificultades, toda nuestra vida. Esta misma sinceridad nos obliga a manifestarlo públicamente para que a unos sirva de acicate y empuje para ver que nuestra fuerza juvenil nos guía siempre adelante, y no podemos concebir un mundo sin esperanza, siendo nosotros mismos la esperanza. Para que sirva a otros de grito de alerta ante su afán injusto de dominio. Y para que a todos nos ayude a sentirnos constructores de nuestro mundo sin olvidar los obstáculos inmensos que la clase trabajadora tiene que vencer para llegar a la consecución de este gran y justo objetivo.*⁴⁷

A la diòcesi de Mallorca foren repartides 2000 enquestes de les qual se'n recolliren emplenades 280. Les causes d'aquesta enorme diferència s'han d'apuntar, entre d'altres coses, als obstacles imposats pels patrons a que es repartissin a les fàbriques i tallers de la seva propietat⁴⁸. Sobre els problemes detectats pels joves entrevistats en el lloc de feina, un 40% diu que en té i un 54% diu no tenir-ne cap. Ara bé, els problemes més freqüents eren els següents:

Discusiones entre compañeros. Falta de confianza. Alejamiento de la familia. Nos exigen más de lo que podemos dar. No soy considerado por nadie ni para nada. Poco sueldo. Malas relaciones entre mallorquines y peninsulares. Falta de dirección y ayuda a los trabajadores. No tengo vacaciones. Miedo al jefe. En las pequeñas empresas y en la construcción, generalmente no existe el contrato de trabajo. Falta de representación verdadera, los enlaces fueron elegidos por los

⁴⁶ *Manifiesto de la juventud trabajadora de Cataluña y Baleares*, Barcelona, 1968, 60-61.

⁴⁷ Idem anterior, 4.

⁴⁸ Arxiu personal de Guillem Ramis Moneny, *Resumen de las encuestas a la juventud trabajadora de Mallorca*, 4 pàgs.

*jefes y nadie protestó. Que alguien defienda a las empleadas del hogar. Insuficiente preparación laboral.*⁴⁹

A partir de l'entrada en vigor dels nous estatuts de l'Acció Catòlica Espanyola (març de 1968), s'inicià el procés de fallida de tots els moviments especialitzats. Es veia molt clarament que la jerarquia volia destruir la seva estructura estatal degut a la força i a l'autonomia que havien assolit⁵⁰.

Per tant, esbrinar com es reberen els esmentats estatuts a la nostra diòcesi i què féu el bisbat al respecte són qüestions que hem de formular-nos per poder entendre l'ensopiment dels moviments. Així doncs, durant el mes de febrer de l'any 1968, la Comissió diocesana d'Apostolat Seglar dissenyà i dugué a terme el Pla de Renovació Conciliar. Aquest pretenia dir la darrera paraula en matèria d'apostolat, seguint la línia marcada per la Comissió Episcopal d'Apostolat Seglar a nivell estatal. L'instrument bàsic d'aquest pla era l'anomenat Curs de Renovació Conciliar que consistia en "*un encuentro de personas para hacer una experiencia religiosa y comunitaria a la luz del Evangelio, con el fin de animar la renovación conciliar de los miembros del Pueblo de Dios...*"⁵¹. La seva finalitat bàsica era la de promoure una mentalitat eclesial, una espiritualitat eclesial i una pastoral de conjunt eclesial; per tant, es tractava de reforçar els lligams amb la jerarquia⁵².

Dins tota aquesta dinàmica de redreçament ens convé no oblidar que de l'1 al 10 de gener de l'any 1969 fou convocat un curs de Teologia actualitzada per a seglars i sacerdots, dirigit per Josep Perarnau, aleshores director de l'Escola del Concili i professor de la Facultat de Teologia de Barcelona. Per a poder fer-nos una idea del contingut del curs i del seu to de redreçament reproduïm a continuació els llistat dels temes abordats:

El problema del temporalismo en el apostolado, La vinculación del Apostolado Seglar a la Iglesia y a la Jerarquía, el servicio jerárquico al Apostolado Seglar, Concilio y Apostolado Seglar, ¿Qué es un seglar?, Las razones de la vocación apostólica, Misión de la Iglesia y Apostolado Seglar, Las direcciones más urgentes del Apostolado Seglar, Apostolado individual y asociado, La Acción Católica según el Concilio y la Formación para el Apostolado"⁵³.

La crisi generalitzada dels moviments especialitzats a tot l'Estat espanyol afectà també als de la nostra diòcesi, encara no suficientment consolidats⁵⁴. Així doncs, la destrucció dels moviments especialitzats a la nostra diòcesi va tenir lloc entre 1968 i 1972: el moviment d'estudiants morí l'any 1968, el moviment rural va desaparèixer entre els anys 1968 i 1969, el de medis independents s'extingí l'any 1970 i, finalment, el de joves obrers es va desfer l'estiu de l'any 1972.

⁴⁹ Idem anterior, 1.

⁵⁰ José CASTAÑO COLOMER: *Memòries sobre la JOC a Catalunya (1932-1970)*, Barcelona, 1974, 161.

⁵¹ BOOM (Boletín Oficial del Obispado de Mallorca), 2, febrer 1968, "Comisión Diocesana de Apostolado Seglar", 56.

⁵² Idem anterior, 57.

⁵³ BOOM, 12, desembre 1968, "Cancillería Episcopal", 341.

⁵⁴ Josep ESTELRICH COSTA: "Nota històrica sobre...", 72.

4. Conclusions.

L'evolució dels moviments especialitzats i, més concretament, de la JOC i JOC/F es realitzà a moltes diòcesis de l'Estat espanyol a partir de la pràctica del mètode de Revisió de Vida. Aquesta pedagogia tingué la virtut o el defecte, segons es miri, d'anar despertant la consciència d'aquells equips de militants que, amb el Veure descobrien l'estat de repressió i anorreament dels drets humans a la societat espanyola, amb el Jutjar prenién consciència de les contradiccions d'un món que era considerat cristià i de la urgència d'assumir un ferm compromís per a la seva transformació, i amb l'Actuar provocaren conflictes amb el poder civil i amb certes esferes jeràrquiques que es trobaven incòmodes davant aquelles actituds contestatàries. Precisament fou la intervenció o el cop de timó jeràrquic per reconduir el moviment el que provocà la crisi i final del mateix⁵⁵.

Per a molts militants, la JOC esdevingué una escola d'aprenentatge dins la vida i per a la vida. A més a més, els hi atorgà un grau d'autonomia i d'independència molt elevat. Francesc Vera Mula assenyala la seva fascinació pel concepte de lluita de classe i que només els obrers per si mateixos es podien salvar. Encara més, la revisió de vida i el treball en equip els havia fet sentir com a persones realitzades i útils en aquest món. Semblant opinió constata Bernat Llabrés Ramón -ex-militant de la JOC de Lloseta- quan assenyala que conegué la JOC en uns moments de crisi personal i que aquesta coneixença l'omplí d'esperança li va permetre assumir compromisos i aprendre a fer una anàlisi social.

Evidentment, la JOC –igual que la resta de moviments especialitzats- a través d'una pedagogia activa introduí a l'Estat espanyol una escola de pensament crític que llavors no existia i que, lògicament, conduí a una denúncia de les injustícies socials, econòmiques i polítiques del règim.

Foren molts pocs els consiliaris que es comprometeren plenament amb la dinàmica del moviment. Aquest compromís fou un camí interior que hagueren de recórrer lentament i totalment en solitari. En certa manera, es tractà d'un aprenentatge en el que l'exemple dels militants més compromesos fou capdal per a explicar tal evolució. No podem oblidar que pels consiliaris de la pastoral obrera la seva tasca d'apostolat no fou gens fàcil, sobretot si tenim en compte que foren moltes les incomprendions per part de la resta del clergat de la diòcesi. Sense anar més enfora, Guillem Ramis Money –consiliari diocesà de la JOC entre 1966 i 1972- no va rebre mai un nomenament oficial per part del bisbe de la diòcesi que el recolçàs davant els ulls del clergat mallorquí.

La celebració de la festa del 1r de maig que havia estat restaurada a Mallorca l'any 1956 fou un dels actes més importants per a la classe obrera. Els militants dels moviments especialitzats participaren activament a les celebracions no oficials. Val a dir que les oficials estaven organitzades per la Delegació Provincial de Sindicats i a partir de l'any 1961 per la Delegació Provincial de Treball conjuntament amb el Consell Provincial de l'Institut Nacional de Previsió⁵⁶.

Des de 1957 fins a l'any 1967 –any en què un grup de treballadors i intel·lectuals es reuniren a Na Burgesa per intentar construir l'embrió del que després serà Comissions Obreres- es celebraven activitats paral·leles organitzades per dues entitats de naturalesa ben

⁵⁵ Josep ESTELRICH COSTA: "Nota històrica sobre...", 71-72.

⁵⁶ Antoni NADAL: *El 1r de maig a Mallorca (1937-1989)*, Palma, 1990, 8-9.

diferent: l'Organització Sindical de Mallorca i l'HOAC (Germandat Obrera de l'Acció Catòlica). Entre les activitats organitzades per la segona entitat citada caldria destacar les xerrades i els col·loquis a l'Església de Santa Creu de Palma amb el títol *Actualidad de la doctrina social de la Iglesia*, les activitats preparades per l'Acadèmia de Sociologia del Seminari l'any 1961 i, finalment, l'encontre de les Comissions diocesanes en el monestir de Cura l'any 1964.

A les concentracions clandestines dels anys 1967, 1969 i 1970 de Na Burgesa, La Vileta i Establiments, respectivament, es reuniren intel·lectuals i obrers que conformaren Comissions Obreres (CCOO) de Palma. Segons testimoni de Francesc Vera Mula, entre els reunits s'hi trobaven militants de la JOC de Mallorca.

La tasca de conscienciació sobre la importància del 1r de maig per a la classe obrera desenvolupada per la JOC fou molt important i anava més enllà del simple fet mobilitzador. La formació teòrica i ideològica desplegada -no només entre els militants, sinó també adreçada a tots els treballadors que es podia arribar- es basava fonamentalment en la propaganda escrita. Idò bé, es tractava de tota una sèrie de materials que eren rebuts i assumits pels militants més compromesos i que eren difosos i discutits en els àmbits laborals i d'amistats del propis militants. Per exemple, la JOC de Catalunya i Balears publicà l'any 1972 un dossier titulat "1 de Maig" i que consistia en un repàs a la història del 1r de maig a nivell internacional. Ells pensaven que conèixer la història era el primer pas per agafar consciència de les coses.

De fet, els mateixos militants ens assenyalen que la celebració del 1r de maig de l'any 1973 fou molt important en la lluita sindical clandestina. Així doncs, s'organitzà un encontre clandestí a Son Maçia, prop de la Indioteria de Palma, en el que hi participaren militants del Partit Comunista de Espanya, de l'OICE, de Bandera Roja i alguns independents. El resultat d'aquesta assemblea fou la creació de les anomenades Comissions de barriada. Aquest fou l'embrió de l'associacionisme veïnal de Palma en la que molts jocistes hi entraren a formar part, tal i com ens han assenyalat diversos testimonis d'ex-militants. De fet, l'actual presidenta de la Federació d'Associacions de Veïns de Palma de Mallorca, Rosa Bueno, fou ex-militant de la JOC/F de Mallorca⁵⁷.

Després de la crisi de l'especialització de l'Acció Catòlica, la JOC restà gairebé sense militants i sense estructura organitzativa. Llavors, alguns dels elements més compromesos engreixaren les files dels sindicats clandestins, adquirint amb això un compromís polític que anava més enllà de l'anterior compromís temporal assumit en la JOC. Aquests militants més compromesos assenyalen que la crisi de l'especialització obrera de l'Acció Catòlica la provocaren ells mateixos quan no saberen compaginar el treball educatiu i apostòlic de la JOC amb el compromís polític i sindical.

De totes maneres, ja abans de la desintegració del moviment alguns jocistes havien treballat a les anomenades Plataformes Anticapitalistes. Posteriorment, alguns d'ells -com és el cas de l'ex-consiliari Guillem Ramis Moneny- les abandonaren per considerar que havien caigut en un dirigisme antidemocràtic per part del Partit Comunista; tot això entrava en contradicció amb el que havien après a la JOC sobre la llibertat de consciència de la persona.

⁵⁷ Josep OBRADOR SOLER; Miquel SASTRE SACARÉS: "Breu ressenya històrica del moviment veïnal a ciutat", a DDAA: *Les festes populars*, Palma, 1987, 15.

Ja per acabar, cal assenyalar que la implantació real i l'estructuració dels moviments especialitzats xocà frontalment amb una herència de l'Acció Catòlica general que pretenia, ni més ni menys, la constitució d'un gran exèrcit de cristians atents a totes les observacions i requeriments parroquials. Això significà que l'estructura ambiental o professional causà perplexitat i incomprensió a molt rectors i vicaris, sobretot a l'àmbit rural. Pensem que l'ombra del campanar local era l'àmbit d'actuació considerat majoritàriament més adient per a les activitats desenvolupades per l'Acció Catòlica, és a dir, la intra-parroquialitat front l'extra-parroquialitat.

Resumen

El artículo en cuestión pretende trazar cuáles son las claves interpretativas básicas de la evolución histórica de un movimiento especializado de la Acción Católica: la Juventud Obrera Católica. Es decir, analizar como a partir de la utilización de una metodología pedagógica y educativa –la Revisión de Vida- se llegaron a asumir compromisos temporales, tales como la lucha por las libertades democráticas –que no teníamos- y la denuncia de las injusticias de todo tipo.

Abstract

The article aims at drawing up the basic interpretative keys in the historical evolution of a specialized movement within Acció Catòlica: the Juventud Obrera Católica (Catholic Young Working Association). That is, to analyse how they reached a series of contemporary compromises such as the fight for the democratic freedom they were lacking and the reporting of any kind of injustices by using "La Revisión de Vida", an educative and pedagogical method.